

GHID METODOLOGIC PRIVIND EDUCAȚIA ÎN PENITENCIARE

CHIȘINĂU 2020

I. CONCEPT GENERAL

Educația în penitenciare este un subiect tot mai des abordat, deoarece se înțelege faptul că privarea de libertate nu privează de alte drepturi ale persoanei, garantate ei de la naștere.

Dreptul la instruire este definit în declarația adoptată la cea de a 4-a Conferință internațională a UNESCO cu privire la **educația pentru adulți**¹:

- dreptul de a citi și de a scrie;
- dreptul de a întreba și de a reflecta;
- dreptul la imaginație și la creație;
- dreptul de a citi despre mediul său și de a-și scrie memoriile;
- dreptul de a accede la resursele educative;
- dreptul de a dezvolta competențe individuale și colective.

Privarea de libertate produce suferințe și o degradare a personalității, iar educația poate să joace un rol important în limitarea acestor consecințe. De fapt, efectele nefaste ale detenției – depersonalizarea, instituționalizarea, desocializarea – sunt cele care justifică, în beneficiul educației în penitenciare, desfășurarea unor resurse și eforturi mai mari decât cele de care beneficiază societatea, în general. O educație reală pentru adulți poate să contribuie, într-o oarecare măsură, la normalizarea situației anormale, care este detenția.

De asemenea, educația în penitenciare este, uneori, considerată un mijloc de socializare sau de re-socializare, ceea ce poate constitui un obiectiv justificat, dar cu condiția să nu impună indivizilor un comportament. O adevărată educație presupune respectarea integrității și a libertății de opțiune a elevilor. Educația poate să le stimuleze potențialul pozitiv și să-i facă să conștientizeze noi posibilități. În această privință, educația poate să-i ajute să se decidă ei înșiși să renunțe la delincvență² (ibid).

Când se discută despre deținuți, în mod invariabil se fac referiri la caracterul rău structurat al acestora, la atitudinile lor neadecvate față de muncă, față de familie, față de viitor, societate, etc. Șederea în penitenciar ar trebui să înceapă întotdeauna cu aflarea modului în care s-a ajuns la această situație, a resurselor psihologice, de care dispune deținutul, ca pe această bază să fie instituit un

¹ https://www.epea.org/wp-content/uploads/Educatia_in_penitenciar.pdf

² ibidem

program individualizat de reconstrucție morală³. Or, asta tot e o problemă de educație.

Dacă totuși ne referim conceptual anume la educația adulților în penitenciare, atunci baza metodologică, indispensabil este pusă de ***Ansamblul de reguli minime ale Națiunilor Unite pentru tratamentul deținuților (Regulile Nelson Mandela)***⁴:

Regula 4

1. Scopurile sentinței privative de libertate sau ale măsurilor similare care privează o persoană de libertate sunt, în primul rând, de a proteja societatea de infracțiuni și de a reduce recidivismul. Scopurile date pot fi atinse doar dacă perioada de detenție este aplicată pentru a asigura, în măsura posibilă, reintegrarea unor atare persoane în societate după eliberare, astfel încât ele să ducă un mod de viață în conformitate cu legea și să se poată întreține.

2. În acest scop, administrația penitenciarelor și alte autorități competente trebuie să asigure studiile, instruirea profesională și munca, precum și alte forme oportune și aplicabile de asistență, inclusiv cele cu caracter recuperativ, moral, spiritual, social, medical și sportiv. Toate programele, activitățile și serviciile date trebuie să fie asigurate în raport cu necesitățile individuale de tratament al deținuților.

Regula 104

1. Trebuie să fie asigurate condiții pentru studii pentru toți deținuții capabili să profite de ele, inclusiv instruirea religioasă în țările în care o astfel de instruire este posibilă. Studiile deținuților analfabeți și a deținuților tineri trebuie să fie obligatorii, iar administrația penitenciarului trebuie să atragă o atenție deosebită acestora.

2. În măsura practicabilă, studiile deținuților trebuie să fie integrate cu sistemul educațional al țării, astfel încât după eliberare ei să-și poată continua studiile fără dificultate.

Regula 105

În toate penitenciarele trebuie să fie organizate activități recreative și culturale pentru beneficiul stării sănătății mentale și fizice a deținuților.

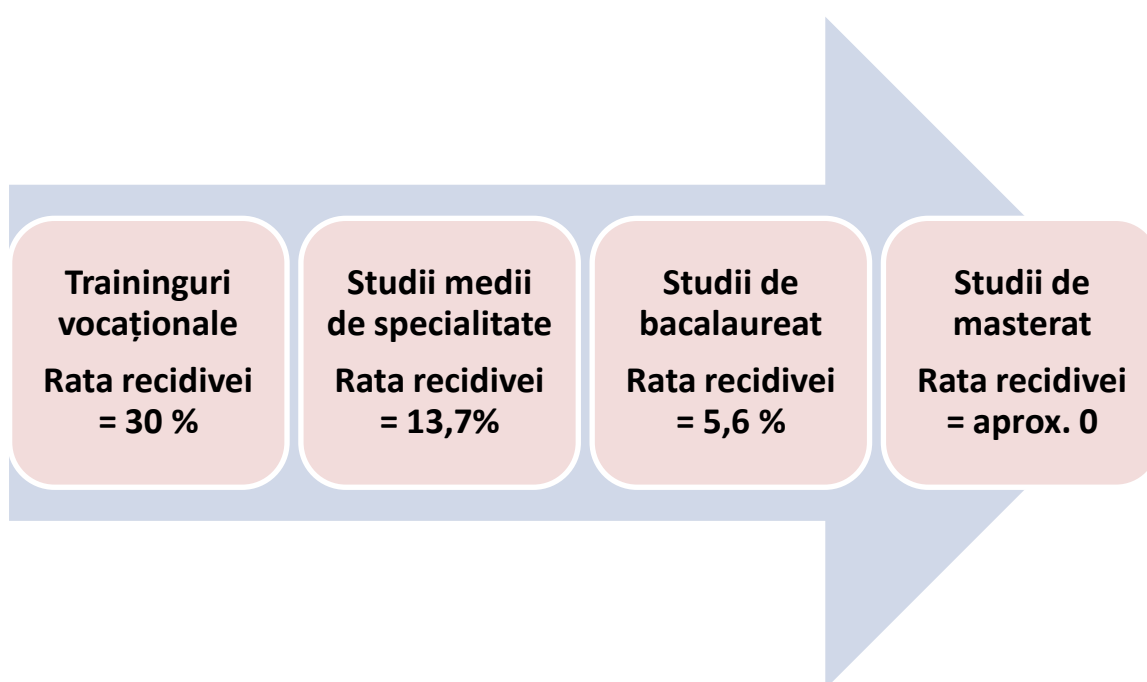
Deci, dacă facem o concluzie generală privind rolul și obiectivele educației penitenciare, realizăm că:

³ Gh. Florian, Psihologie penitenciară, București 2001

⁴ https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-R-ebook.pdf

- educația în penitenciare are același obiective ca și educația adulților în libertate, și trebuie să fie similară;
- pe lângă acest scop de bază, educația deținuților asigură reducerea infracționalității și recidivismului, și sporește oportunitățile de reintegrare a persoanelor private de libertate.

Un studiu recent, realizat în Statele Unite ale Americii, arată că de fapt cu cât mai înalt este nivelul de educație formală, cu atât mai scăzută este rata reincarcerării⁵.

Tot acest studiu se referă și la faptul că fiecare dolar investit în educația deținuților va economisi 4 dolari statului, cheltuieli de reincarcerare.

Desigur că nu putem să gândim depre recidivă și infracționalitate doar în termeni de educație. Dacă scopul așteptat prin executarea pedepselor privative de libertate este reducerea recidivei, se va considera că eficiența programelor educative și terapeutice va fi măsurată prin numărul deținuților reveniți în închisori.

⁵ <https://www.gtl.net/gtl-invests-in-education/>

Punând astfel problema, se va eluda rolul factorilor criminogeni, lungimea carierei infracționale și caracteristicile personalității delincvenților, aspecte care cu greu pot fi combătute în perioada de ședere în penitenciar.

Experiența practică din penitenciare arată că există o serie de condiții care au un rol decisiv în succesul unui program educativ: o bună formare a personalului, o politică educațională adecvată, existența unei concepții bazate pe ideea de tratament și ameliorare umană, o structură organizațională gândită pentru suport și progres uman.

Desigur, sunt necesare evaluări aprofundate ale deținuților înainte, în timpul și după programul educativ sau terapeutic în care au fost incluși. Până la măsurarea efectelor prin recidivă, par mai importante cele privind adaptarea la normele specifice penitenciarului, atitudinile relevate în relațiile interpersonale, modificările apărute în trăsăturile de personalitate. Unii deținuți prezintă tulburări de personalitate care se asociază aproape sigur cu recidiva: impulsivitatea, exprimarea verbală greoaie, recurgerea la forță și minciună pentru a rezolva orice problemă, dizarmonii evidente ale personalității, toate acestea putând explica eșecul oricărei forme de terapie în mediul carceral. Chiar dacă pe termen scurt programele educative au efect, ele sunt deseori ineficiente pe termen lung: acest lucru impune măsuri de prevenire a recăderii sub forma altor programe special concepute (Gh. Florian, 1996).

II. PRECONDIȚII PENTRU EDUCAȚIA ÎN PENITENCIARE

Față de educația deținuților vor funcționa tot aceleași principii ca și în cazul educației adulților, cu anumite specificații.

1. Experiența participanților este importantă pentru activitățile de instruire a adulților și, respectiv este inclusă în procesul desfășurării instruirii.
2. Activitățile de instruire sunt centrate pe dezvoltarea abilităților necesare adulților.
3. Participanții simt necesitatea de a fi implicați activ în activitățile de instruire. Participanții au nevoie de activități prin care ar fi încurajați să confrunte experiențele anterioare cu cele noi, și să dețină un control asupra procesului prin care se desfășoară instruirea.
4. Strategiile și tehnicile aplicate sunt semnificative pentru adulți. Deoarece există mai multe stiluri de învățare, strategiile și tehnicile utilizate sunt adaptate la diverse stiluri.
5. Utilizarea materialelor vizuale contribuie la perceperea și, respectiv, la înțelegerea corectă a informației prezentate. Implicarea mai multor canale

de percepere a informației contribuie la sporirea gradului de asimilare a acesteia;

6. Informația și cunoștințele noi sunt consolidate prin exersarea lor în activitățile practice.
7. Activitățile de instruire indică, în mod evident, posibilitatea aplicării noilor cunoștințe și abilități.
8. Instaurarea unui climat de respect contribuie simțitor la creșterea eficienței instruirii adulților.
9. Rolul formatorului este cel de a facilita învățarea și nu de a o impune⁶.

Deci, în concluzie putem spune de faptul că adulții învață dacă le este util dacă au unde aplica informația în practică, dacă învață într-un climat favorabil și dacă sunt tratați ca și parteneri egali ai procesului de instruire.

Particularitățile de personalitate a persoanelor deținute și influența acestora asupra procesului de învățare

După cum scria și Gheorghe Florian în „Dezvoltarea umană în penitenciare”, plictiseala și monotonia par să fie dominante în toate închisorile de oriunde: șansa de a munci nu există decât pentru puțini deținuți și de obicei pentru perioade scurte de timp. În general, între 80 și 90 % din deținuți stau în penitenciare fără să facă ceva deosebit.

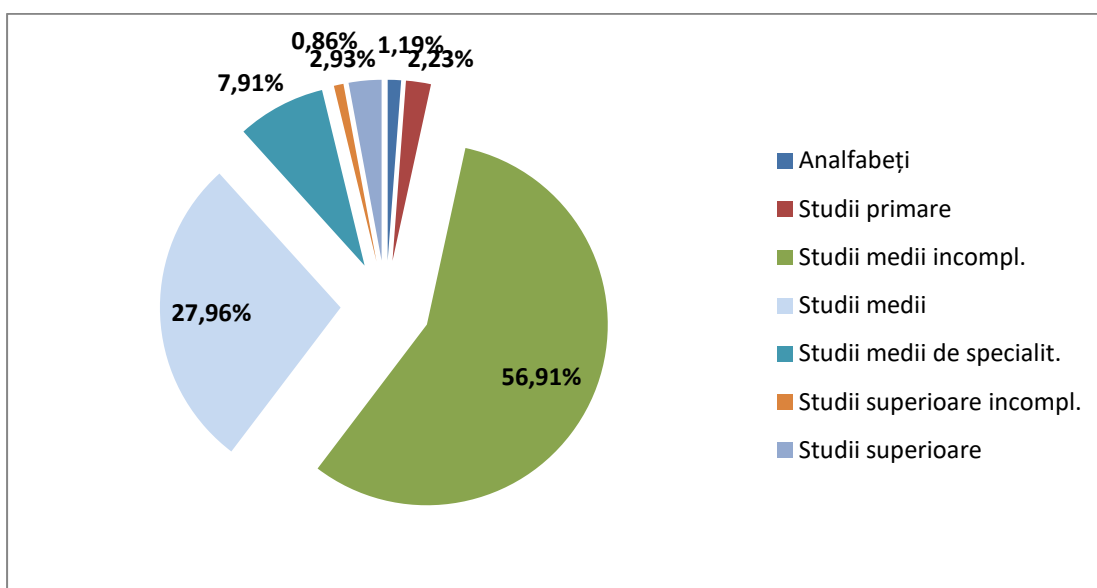
După câțiva ani de ședere în penitenciar, liberarea devine într-adevăr o problemă de adaptare: cunoștințele, opiniile, regulile învățate în penitenciar, modul în care concep viața lor viitoare, devin obstacole pentru ceea ce numim competența de viață în lumea actuală. Și să nu uităm că mulți deținuți au carențe educaționale, școlare și psihologice care deseori explică infracțiunile comise în mod repetat.

Respectiv, în procesul de integrare a deținuților în programe educaționale și de învățare, putem să întâlnim următoarele dificultăți:

- **Nivelul scăzut de motivație pentru învățare.** Mulți dintre deținuți nu au finisat școala medie. În Republica Moldova aceștia constituie peste 60 % din numărul total de condamnați⁷. Deci motivația de a învăța, de a se implica în activități de dezvoltare a competențelor este un tărâm necunoscut pentru mai mult de jumătate dintre persoanele condamnate.

⁶ https://tdh-moldova.md/media/files/files/3_1_instruirea_adultilor_2620835.pdf

⁷ <http://anp.gov.md/rapoarte-de-bilant>

- **Lipsa unor viziuni adecvate în raport cu viața din libertate.** Termenele lungi de pedeapsă, anumite greșeli cognitive, viața într-un spațiu privat de acces la informație veridică și demonstrată în practică determină faptul ca deținuții să nu prea înțeleagă ce-i așteaptă după gardul închisorii.
- **Trăsături de personalitate și calități, care îngreunează procesul de învățare / schimbare.** Deținuții pot și ori prea pesimiști, ori prea idealști în raport cu propria reintegrare socială. Pot avea o imagine de sine scăzută, pot fi nesiguri și neimplicați, sau dimpotrivă, pot fi prea siguri pe sine, pot avea o imagine de sine înaltă, dar care nu corespunde realității, pot fi infantili și indiferenți față de normele și valorile sociale.
- **Miturile și principiile de viață din mediul infracțional.** Ideile de genul "nu crede pe nimeni, nu cere nimic", atitudinea superficială față de oameni, gândirea dihotomică (ori alb, ori negru), împărțirea între "ai noștri" și "ai voștri" crează o barieră în plus față de programele educaționale.
- **Neomogenitatea grupului de deținuți.** Deținuții provin din medii sociale diferite, cu diferite valori, și reacționează diferit la activitățile educative.

Programele oferite de penitenciare pot fi clasificate în programe de educație, programe de formare (profesională, în principal) și programe de terapie / corecție. Finalitatea acestor programe este comună: să-i ajute pe deținuți să gândească și să se comporte într-un mod acceptat social astfel încât să nu mai recidiveze.

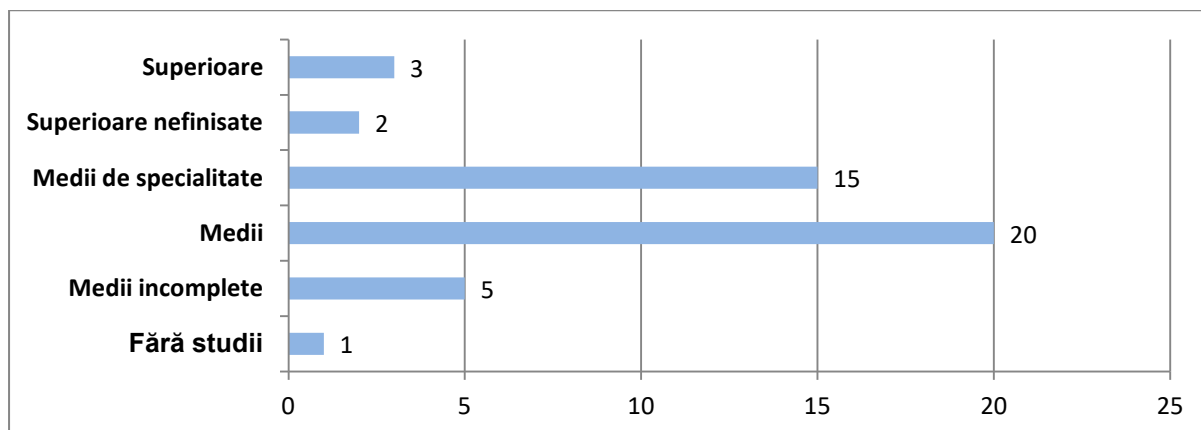
Factorii care condiționează realizarea unor programe eficace de terapie / corecție în penitenciare - conform lui Paul Gendreau și Claire Goggin - sunt cele referitoare la:

- a) evaluarea factorilor de risc pentru fiecare deținut (exemplu vârsta) și a celor dinamici (criminogeni) care pot influența evoluția tratamentului; cei doi cercetători propun programe diferențiate pentru delincvenții cu risc înalt (programe intensive);
- b) caracteristicile tratamentului, abordarea comportamentală pe termen lung (3-4 luni) fiind cea mai indicată. Tratamentul va fi personalizat și axat pe întărirea pozitivă a comportamentelor prosoziale
- c) factorii legați de contextul general: credibilitatea celui care a conceput programul, pregătirea personalului și aptitudinile de consiliere, supravegherea schimbărilor care apar la deținuți în cursul programului și mai ales după program. Ca regulă generală, programele derulate în mediul natural al delincvenților (modelul socio-ecologic) oferă rezultatele cele mai convingătoare privind readaptarea (Gh. Florian, 1996).

III. VIZIUNI ASUPRA EDUCAȚIEI ÎN PENITENCIARELE DIN REPUBLICA MOLDOVA DIN PERSPECTIVA PERSOANELOR DEȚINUTE

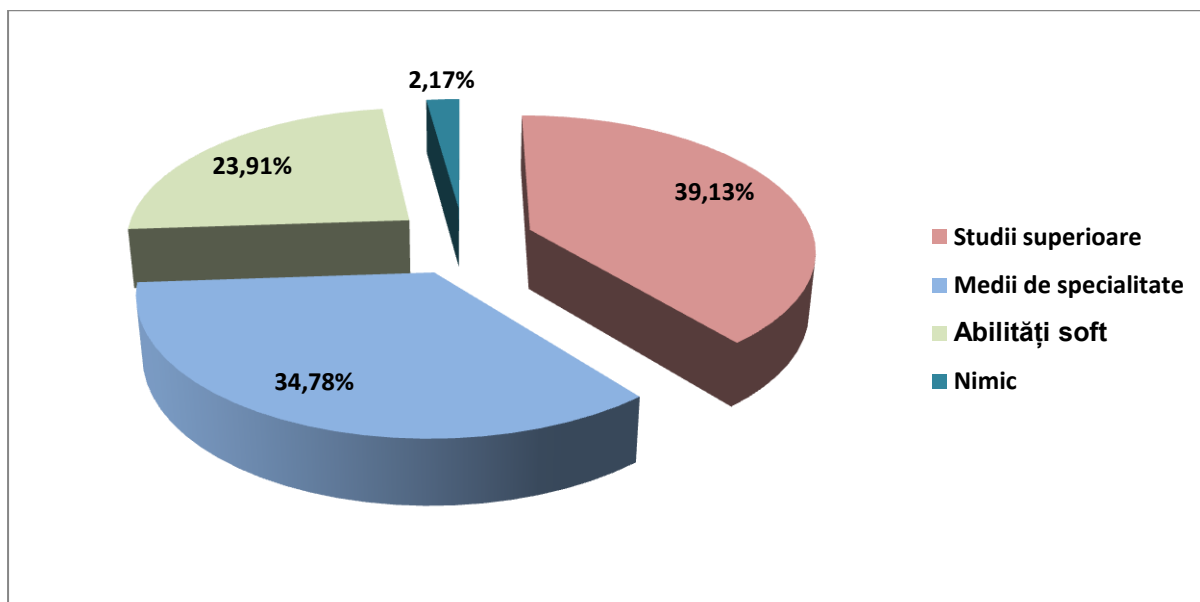
În perioada 9 – 19 decembrie 2020, în 4 instituții penitenciare din Republica Moldova a fost realizat un studiu privind accesul la educație în penitenciare, perspectivele educației, și necesitățile individuale de educație a deținuților. La studiu au participat 46 persoane private de libertate, bărbați, cu vârsta între 19 și 49 ani.

Nivelul de studii al participanților:

Fiecare participant a primit o anchetă cu o serie de întrebări, la care a putut oferi răspuns confidențial, fără a divulga date cu caracter personal.

La întrebarea **"Dacă ați putea face oricare studii sau dezvolta oricare abilități, ce ați alege?"**, avem următoarea partajare a răspunsurilor:

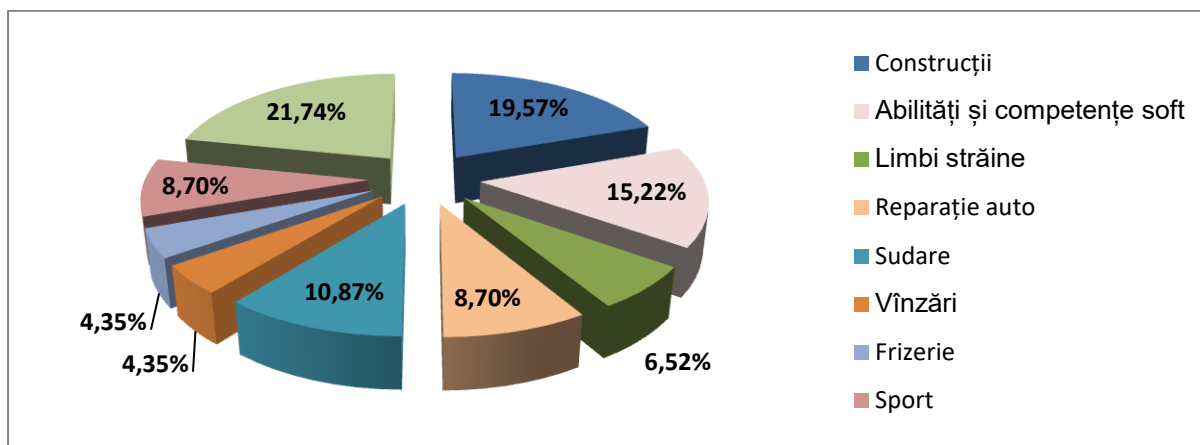
Cei care își doresc studii superioare, au selectat următoarele domenii: IT, medicină, economie, drept, limbi străine, tehnologii chimice, psihologie, turism.

Deținuții, care vor studii medii de specialitate, s-au referit la: bucătar, asamblator de mobilă, sudor, lăcătuș auto, constructor, placator cu plăci.

Printre abilități soft, deținuții au menționat următoarele: asertivitate, luare de decizii, relaționare pozitivă, managementul personal, abilități de control al emoțiilor, abilități de reintegrare.

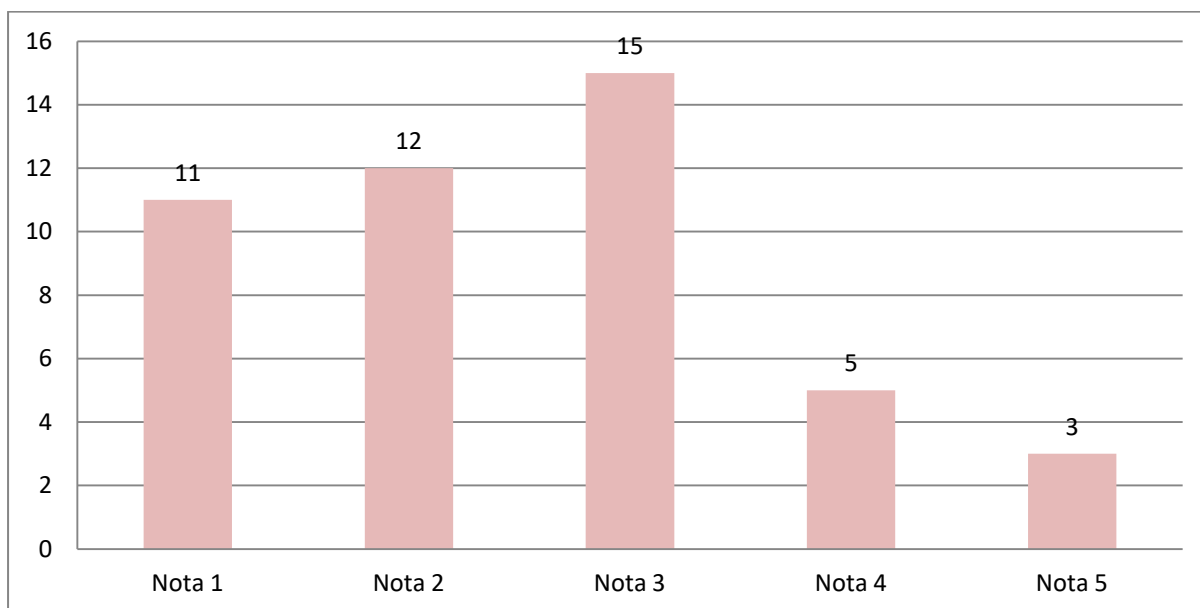
6 deținuți, pe lângă studii și abilități soft, au indicat că și-ar dori să-și dezvolte competențe în șoferie, utilizarea calculatorului, limba engleză.

La întrebarea **"Ce ați putea învăța alți oameni?"**, răspunsurile s-au împărțit după cum urmează:

Este important să menționăm că mulți dintre deținuți nu consideră că au ce oferi altor oameni, și își subestimează competențele. Acest grafic ne arată clar tendința de subestimare și incapacitatea de a se autovalorifica.

La întrebarea **"Evaluati nivelul de acces la educație în penitenciar"**, deținuții au oferit următoarele note:

La întrebarea **"Ce ar trebui de făcut ca să sporească accesul la educație în penitenciare, și calitatea acestuia, în caz că nu este suficient?"**, deținuții au dat următoarele răspunsuri:

- Să fie mai multe specialități, profesii – 6 persoane;
- Să fie clase moderne de învățare, cu calculatoare, acces la internet – 14 persoane;
- Să fie posibilitate de a face, continua studiile superioare – 9 persoane;

- Specialitățile să fie însoțite nu doar de ore teoretice, dar și de ore practice – 6 persoane;
- Cadrele / profesorii să fie mai competenți – 4 persoane;
- Să fie regim în penitenciar, să nu fie subcultură – 3 persoane;
- Lecțiile de specialitate să fie și în rusă – 2 persoane;
- Atitudinea față de deținuți să fie mai bună – 3 persoane.

IV. METODOLOGIA EDUCAȚIEI ÎN PENITENCIARE

Pentru educație de calitate în penitenciare trebuie să mergem pe realizarea următoarelor premise:

- **Motivarea deținuților de a participa în programe educaționale.** Trebuie avute ferm în vedere nevoile speciale ale unei părți importante din populația carcerală, descrisă mai sus și, în special, experiența educațională negativă din copilărie. Profesorilor le revine sarcina de a repara unele din prejudiciile produse în trecut și de a le da o speranță potențialilor lor elevi⁸. În penitenciarele europene, activitățile de educație și de terapie sunt plătite la fel ca și activitățile de muncă, ideea fiind ca efortul deținuților să fie apreciat, iar munca asupra personalității să fie remunerată ca și oricăre altă muncă în penitenciar.
- **Dezvoltarea cât mai multor opțiuni de educație în penitenciare.** Posibilitățile de a face cursuri, de a dezvolta competențe trebuie să fie cât mai apropiate oportunităților din libertate și nu trebuie să fie implementate doar de instituția penitenciară. Rolul acesteia este de a reglementa aceste activități, dar și de a atrage cât mai mulți parteneri, care ar putea realiza programe educaționale.
- **Schimbarea accentelor în raport cu educația și dezvoltarea unor atitudini sănătoase în raport cu persoanele deținute.** Este esențial ca toate persoanele implicate în procesul educațional în penitenciar să fie încurajate să-și privească cursanții ca pe adulți care participă la activități normale de educație. Este important să fie tratați ca persoane responsabile, care dispun de posibilitatea de a alege. Altfel spus, trebuie să se minimalizeze contextul penitenciar și să fie trecute pe planul al doilea antecedentele penale ale cursanților, astfel încât să se creeze un climat firesc, de interacțiuni și procedee educaționale asemănătoare celor din comunitatea exterioară. Ceea ce este fundamental pentru o astfel de

⁸ Recomandarea nr. R(89) 12 a Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, adoptată la data de 13 octombrie 1989 și expunerea de motive (Strasbourg, 1990)

abordare este ca programul educativ să se bazeze pe nevoile individuale ale participanților⁹.

- **Îmbunătățirea mediului fizic în care se desfășoară educația.** Aceste spații trebuie să arate și să fie echipate în așa mod, încât să nu ducă cu gândul că este o instituție penitenciară. Prezența unor culori mai aprinse, unor placate motivaționale, cu imagini și mesaje pozitive, diferite obiecte care sunt asociate cu atmosferă din afara penitenciarului pot fi foarte utile procesului de învățare.
- **Pregătirea ofertelor educaționale.** Fiecare program ar trebui să fie descris și prezentat într-o formă atractivă, interesantă, cu vizualizare.

Un rol aparte în procesul educațional îl are personalitatea educatorului / formatorului. Relația acestor doi, și relația cu grupul au un rol semnificativ în procesul educațional și de schimbare a persoanelor private de libertate.

Principiile de bază ale proceselor de schimbare a personalității și de educație sunt următoarele¹⁰:

- Persoanele sunt în centrul experienței în continuă schimbare și ei o percep în mod specific. Ei sunt subiecții procesului educațional și terapeutic.
- Persoanele reacționează la experiența așa cum o percep, la realitatea „lor”. Nu putem dicta și impune persoanelor realitatea noastră. Putem să-i ajutăm să o formeze pe a lor, și ea să fie cât mai în concordanță cu valorile și normele sociale, non-infracționale.
- Comportamentul persoanelor este încercarea de a atinge obiectivele de satisfacere a nevoilor lor, în conformitate cu percepția individuală a experiențelor.
- Conceptul de sine influențează modelele de comportament; conceptul de sine este un concept în continuă devenire.
- Persoana complet funcțională este deschisă oricărei noi experiențe, nu utilizează nici un mecanism de apărare; această persoană se acceptă pe deplin și poate arăta o atitudine pozitivă față de alții.

Respectiv, educatorul / formatorul / psihologul ar trebui să aibă o **abordare empatică**, adică să înțeleagă cât mai bine procesele interioare ale deținutului, și să păstreze imparțialitatea. De asemenea, ar trebui să fie **congruent**, adică interesat de binele deținutului, încrezut în potențialul acestuia, suportiv, evitând atitudinea de superioritate. Educatorul / formatorul / psihologul trebuie să **accepte necondiționat** deținutul. Nu trebuie să preia poziția de judecător, de părinte autoritar, de moralist.

⁹ ibidem

¹⁰ C. Rogers, Terapia centrată pe client, Editura Trei

Un aspect care de fapt nu ține doar de personalitatea educadorului, dar ar putea influența pozitiv procesele de educație, este de a crea o ambianță de siguranță și control asupra a ceea ce îl înconjoară, și să transmită această calmă interioară deținutului (Gh. Florian, 2001).

Ce ar trebui să se întâmple cu un deținut, care a trecut printr-un proces educațional eficient și orientat spre interesele și necesitățile sale?

- dezvoltă responsabilitate și formează legătură logică dintre decizii și consecințe;
- descoperă schemele personale de comportament, inclusiv în relație cu ceilalți, și începe să se îndoiască de validitatea lor;
- își asumă responsabilitatea pentru faptele din trecut. Nu mai pune vina pe altcineva sau pe situații;
- începe să ofere acele comportamente, pe care dorește să le primească;
- începe să identifice propriile granițe, și granițele celorlalți;
- învață să ceară ajutor și să testeze deciziile luate, prin a le discuta cu persoane de încredere;
- dezvoltă autonomie în decizii, și nu este influențat de grupul infracțional.

METODE ȘI TEHNICI

Atunci când proiectăm o activitate de învățare pentru deținuții adulți, vom alege din următoarele metode și tehnici, utilizate pentru instruirea adulților, adaptându-le după necesitate.

Studiu de caz

Definiție: prezentarea, analiza detaliată și discuția unei situații reale sau fictive, relevantă pentru problemele grupului.

Deținuții adulți, prin asemenea activitate, **pot învăța:**

- particularitățile unui anumit tip de situație;
- problema sau dificultate cu care se confruntă;
- moduri prin care poate fi abordată și rezolvată un anumit tip de situație;
- modalități de interacțiune în cadrul grupului pentru generarea unor soluții.

Implementarea:

Vom selecta câteva situații din viața reală a deținuților. De multe ori este util ca cineva dintre participanții cursului să-și ofere propria situație, ca ea să fie discutată de grup. Vom folosi limbaj simplist. În cazul când în grup avem

persoane care nu pot să citească, în loc de cartonașele cu descrierea cazului, vom vocifera fiecare caz în parte.

Exemplu:

Oleg s-a aflat în penitenciar timp de 6 ani pentru jaf. Se află la a doua condamnare. Pe parcursul detenției nu a avut posibilitate să lucreze. Are o profesie, este sudor. Familie nu are, loc de trai după eliberare nu are. Indemnizația unică la a doua ieșire din penitenciar va constitui 1600 lei.

Care sunt pașii pe care trebuie să-i întreprindă Oleg pentru a-și spori șansele de reintegrare socială?

Brainstorming

Definiție: generarea a cât mai multor idei legate de un anumit aspect, de către cât mai mulți membri ai grupului.

Deținuții adulți, prin asemenea activitate, **pot învăța:**

- să înțeleagă cât mai bine o situație;
- să genereze o bază mare de soluții, idei pentru abordarea situației;
- să lucreze în grup;
- să accepte păreri care contravin cu ale lor.

Implementarea:

Inițial stabilim regulile: se generează idei; fiecare persoană lansează o singură idee etc. Ulterior expunem o problemă care să concentreze ideile participanților. Este necesar să oferim grupului câteva minute pentru a-și nota gândurile pe hârtie înainte să înceapă exercițiul. Toate ideile sunt fixate pe un poster¹¹. În acest rol poate fi un participant. Ulterior, toate ideile se ierarhizează, iar moderatorul poate să roage participanții să facă o concluzie.

Exemplu:

Planificăm o activitate de recreere pentru grup. Aceasta ar trebui să se încadreze într-o oră, dispunem de câteva resurse financiare (spre ex. 500 lei).

Ce am putea organiza împreună în condițiile de penitenciar?

Joc de rol

Definiție: punerea „în scenă” de către două sau mai multe persoane a unui joc legat de tema trainingului.

¹¹ Ghid de proiectare a activităților de formare în educația adulților, coord. L. Nahaba, Chișinău, 2016

Deținuții adulți, prin asemenea activitate, **pot învăța:**

- să înțeleagă consecințele acțiunilor lor asupra altor persoane;
- să discute despre anumite dificultăți personale, pe care le consideră, în general, ca fiind dificil de abordat;
- să identifice mai multe modalități de a aborda și soluționa o situație.

Implementarea:

Situația, pe care o vom selecta pentru a o pune în scenă, va presupune minim contact fizic între participanți. Rolul femeii, în grupurile de bărbați, poate fi jucat doar de o femeie. În caz că nu este așa opțiune, acest rol va fi omis.

De obicei, moderatorul trebuie să fie și inițiatorul jocului. El va trebui să și implice participanții, dar și va avea grijă ca situația să nu iasă de sub control.

Este bine ca rolul negativ să fie jucat de moderator sau asistent, și nu de participanți.

Exemplu:

V-ați eliberat din penitenciar și, în una din zile, ați luat copilul dvs de 5 ani și ați mers în oșpeție la o rudă, care locuiește la bloc, la etajul 7.

Copilul a făcut febră, și ați ieșit repede din casă, fără telefon, până la farmacie, să-i luați pastile. La întoarcere, în fața blocului v-au oprit doi bărbați și nu vă permit să intrați.

Unul dintre ei spune că vă este scris pe față că sunteți infractor și nu aveți ce face în casa lor. Ambii sunt destul de agresivi. Sunteți plin de emoții, și vă grăbiți la copil. Cum faceți?

Informație pentru moderator:

Moderatorul și asistentul vor juca rolul persoanelor care blochează trecerea. Vor invita deținuții doritori să treacă. Este binevenit ca cât mai mulți deținuți să încerce strategiile lor.

După partea interactivă, grupul va analiza ce strategii au fost folosite, care sunt riscurile fiecărei strategii și care sunt plusurile.

Lucrul în grupuri mici

Definiție: un tip de activitate care permite participanților să facă schimb de experiențe și idei pentru a rezolva o problemă.

Deținuții adulți, prin asemenea activitate, **pot învăța:**

- să interacționeze în echipă;
- unele abilități de soluționare a problemelor;
- responsabilitate mai mare în găsirea unei soluții.

Implementarea:

Sunt funcționale grupurile din 3-5 persoane. Moderatorul va repartiza participanții în grupuri mici aleatoriu. La fel, va fi atent la posibilitatea fiecărui participant de a se exprima în cadrul grupului.

Exemplu:

Moderatorul va întreba participanții în care limbi în afară de română și rusă pot număra. Va fi aleasă cea mai neordinară limbă, și moderatorul va propune ca participanții să se numere în această limbă, în dependență de mărimea grupului.

Un exemplu de activitate în grupuri mici:

Fixați pe foaie 5 aspecte de îmbunătățit în implementarea programelor educaționale în penitenciar.

Exerciții de spargere a gheții

Definiție: sunt folosite pentru a da participanților posibilitatea să se implice mai ușor în activitate sau să-și recupereze resursele interne după anumite activități mai dificile, sau să se pregătească pentru activități.

Deținuții adulți, prin asemenea activitate, **pot învăța:**

- să se autoaprecieze adecvat;
- să mențină un climat psihologic favorabil;
- să ofere sprijin psihologic și să interacționeze pozitiv cu ceilalți.

Implementarea:

Aceste exerciții vor fi selectate, ținând cont de profilul psihologic al grupului. Este necesar de menționat că deținuții au o barieră majoră în a râde de sine atunci când se află în grup. Atunci când nu cunoaștem bine grupul, nu avem stabilite relații de încredere, vom selecta exerciții cât mai neutre. Vom evita jocuri care necesită atingeri.

Exemplu:

Joc de activizare Ciclul 7

Participanții vor sta în picioare în cerc. Se vor număra cât mai repede posibil de la 1 la 7, indicând cu palma deschisă la nivelul pieptului direcția numărării. Cifra 7 va fi arătată cu palma deasupra capului. Cel care greșeste, iese din cerc.

Prezentarea teoretică

Definiție: este o activitate realizată de un specialist, care prezintă grupului informații teoretice despre un anumit subiect. Prezentarea teoretică a unui material implică în mod diferit grupul. Astfel, există prezentări teoretice în care

grupul este numai o audiență pasivă, care primește informațiile. Există însă și prezentări interactive ale materialului, în care grupul poate interveni cu întrebări și este provocat să răspundă la întrebări¹².

Deținuții adulți, prin asemenea activitate, **pot învăța:**

- aspectele teoretice legate de un anumit subiect;
- să dezvolte capacitatea de concentrare asupra unui subiect.

Implementarea:

Această tehnică de învățare este cea mai puțin funcțională, dacă ne referim la persoanele deținute. Poate fi însă inclusă ca și parte foarte scurtă a unei activități complexe și atunci cu siguranță își va găsi utilitatea. Moderatorul va trebui să interacționeze permanent cu grupul, să le ofere comentarii suplimentare, să-i întrebe ce au înțeles la o etapă sau alta. Va funcționa mai bine această tehnică, în cazul în care vor fi utilizate diferite tehnologii performante, cu prezentări video, power-point, animații, etc.

Debrifarea

Definiție: etapa în care se analizează și se evaluează activitatea, grație căreia cursanții au posibilitatea de a revedea, a clarifica, a interpreta și a aprecia "evenimentele" la care tocmai au participat. La rândul său, formatorul, având ca reper percepțiile formabililor, beneficiază de ocazia de a completa, a corecta, a ajusta demersurile de învățare¹³.

Deținuții adulți, prin asemenea activitate, **pot învăța:**

- să-și expună emoțiile;
- să identifice ce au învățat nou;
- să facă concluzii în raport cu o acțiune;
- să-și expună în public opinia.

Implementarea:

Moderatorul va acorda debriefării un timp aproximativ egal cu cel alocat activității. Va identifica deciziile luate și modul în care au fost luate. Va scoate în evidență

¹² Metode de lucru cu adulții, TDH, https://tdh-moldova.md/media/files/files/3_1_instruirea_adultilor_2620835.pdf

¹³ Ghid de proiectare a activităților de formare în educația adulților, coord. L. Nahaba, Chișinău, 2016

și analiza rolurile interpretate. Va construi modele de informații, comportamente și atitudini. Va clarifica situațiile problematice, conflictuale¹⁴.

Desigur că debriefarea e cea mai dificilă tehnică în lucrul cu persoanele deținute. Ei cu mare dificultate își exprimă anumite gânduri, idei, și mai ales emoții. Emoțiile sunt percepute ca și slăbiciune, și sunt grav condamnate în grupul de deținuți. La începutul lucrului cu un grup, această debriefare poate avea un caracter formal, deoarece moderatorul / formatorul va trebui să insiste asupra implicării participanților.

Este important de menționat că, nivelul de deschidere a grupului indică nivelul de securitate pe care îl au participanții.

Exemplu:

Întrebările care pot fi puse participanților:

- Ce va plăcut / ce nu va plăcut?
- Cum v-ați simțit când a trebuit să faceți / vorbiți, etc?
- Ce reacție ați primit de la ceilalți?
- Ce reacție ați oferit celorlalți?
- Cum v-ați simțit când vi s-a spus...?
- Ce informație a fost interesantă pentru tine?
- Ce vei folosi în activitățile zilnice?
- Cum te simți în acest grup?
- Ai încredere în cei din jur? Dacă da, de ce? Dacă nu, de ce?

V. CONCLUZII

În concluzie, un citat din Psihologie penitenciară, Gheorghe Florian, 2009: „În mediul penitenciar, ceea ce duce la transformarea mentalității deținuților este nevoia de reconstituire a unui sistem de valori funcționale, în paralel cu activarea încrederii în sine și în viitor, cu corectarea atitudinii față de muncă, de lege și de pedeapsă. Cu cât deținuții înțeleg mai repede că faptele morale le asigură acceptarea din partea celorlalți, liniștea interioară și sentimentul participării, cu atât deschiderea lor la procesul de reconstrucție atitudinală este mai largă și eficientă.”

¹⁴ ibidem

Autor: Ina VUTCARIOV

Șefă Secție Activități pentru persoanele aflate în conflict cu legea,

A.O. Inițiativa Pozitivă

Acest ghid a fost elaborat în cadrul proiectului „Activi pentru educație în penitenciare, 2”, în cadrul Rețelei internaționale de educație în penitenciare în țările Parteneriatului Estic și Asia Centrală.

Proiectul este implementat cu sprijinul financiar din partea Ministerului Afacerilor Externe din Germania.